

Helytállni a történelem vizsgáján*

Tisztelt Ünneplő Közönség! Kedves Barátaink!

Nagy öröm és megtiszteltetés számomra, hogy az Aracs Társadalmi Szervezet a Művelt Faluért Aracs-díjat odaítélő bizottsága nevében köszönhetem Önöket, abból az alkalomból, hogy a dr. Benák József egyetemi tanár, Bicskei Zoltán grafikus, filmrendező, dr. Gubás Jenő nyugalmazott főorvos, az Aracs Társadalmi Szervezet elnöke és Hajnal Jenő magiszter, bizottsági elnök összetételű bizottság döntése alapján az ötödször kiosztásra kerülő Aracs-díjat, amely Szervátiusz Tibor kispasztikájából, Boros György készítette díszoklevélből és pénzjutalomból áll, ILLÉS SÁNDOR írónak, újságírónak, műfordítónak, az 1944-es temerini kivégzések első megörökítőjének és MATUSKA MÁRTON közírónak, az 1944–45-ös délvidéki események krónikásának, az idén negyedszer kiosztásra kerülő Aracs-éremet, amely Kutas Ágnes budapesti szobrászművész műve, s amelyet az ugyancsak Boros György által készített díszoklevél és pénzjutalom egészít ki, pedig HERNYÁK GYÖRGY főrendezőnek és KOVÁCS FRIGYES színművésznek, színházigazgatónak, a huszonöt éves Tanyaszínház megálmodóinak és alapítóinak (megosztva), továbbá MSGR. TIETZE JENŐ pápai prelátnak, általános helynöknek, nagybecskereki plébánosnak, a Jugoszláviai Máltai Szeretetszolgálat lelki vezetőjének és VAJDA JÁNOS tordai tanárnak, az Aracs Puszta templom Műemlékvédő Társaság elnökének ítélte oda.

Rajtuk kívül külön is üdvözlöm – akár eljöhettek ünnepségünkre, akár csak lélekben vannak velünk – a korábbi években Aracs-díjjal, illetve Aracs-éremmel kitüntetetteket is. Köszöntöm tehát ÁGOSTON MIHÁLYT, a nyelvtudományok doktorát, az újvidéki Bölcsészettudományi Kar Magyar Tanszékének ny. tanárát, UZON MIKLÓS doktort, ny. ügyvédet, a szabadkai székhelyű Kosztolányi Dezső Diáksegélyező Egyesület tiszteletbeli elnökét, KISS ANTAL ny. bácskossuthfalvai református esperest, DR. SZÖLLŐSY VÁGÓ LÁSZLÓ ny. szabadkai újságíró, a pszichológia-tudományok doktorát, népművelőt,

a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség főtákarát, DR. BURÁNY BÉLA ny. zentai orvosprofesszort, néprajzkutatót, közíró, FT. UTASI JENŐ tothfalusi-oromi plébános urat, CIRKL RUDOLF nyugalmazott díszlet- és kirakatrendezőt, helyismereti kutatót, a zombori Petőfi Sándor Művelődési Egyesület Műemlékvédő és Hagyományápoló Szakkörének alapítóját és DUDÁS KÁROLY író, újságíró, szerkesztőt, a Vajdasági Magyar Művelődési Szövetség elnökét, akik az elmúlt négy évben részesültek Aracs-díjban.

Üdvözlöm KRIZBAI HAJNALKA tanítónőt, lapszerkesztőt, a verseci Petőfi Sándor Kultúregyesület szakvezetőjét, BORSÓS TAMÁS hertelendyfalvi nyugalmazott zenetanárt, a Tamási Áron Székely-Magyar Művelődési Egyesület titkárát, KOVÁCS ENDRE nyugalmazott doroszlói mezőgazdasági mérnököt, néprajzi gyűjtőt, VUJKOVNÉ LIPPAY ETELKA népművelőt, a szabadkai Népkör aktivistáját, ERDEI ERNŐ ny. pancsovai erdész mérnököt, a Petőfi Sándor Magyar Művelődési Egyesület titkárát, SZTÁNIC FERENC ny. kisoroszi tanító urat, helyismereti kutatót, SZALAINÉ KÁROLYI PIROSKA és SZALAI JÁNOS nyugalmazott doroszlói pedagógus-házaspárt, Nyugat-Bácska művelődési és oktatási életének lelkes szervezőit, VARGA SÁNDOR nyugalmazott hertelendyfalvi tanítót, Dél-Bánság művelődési és oktatási életének buzgó szervezőjét és VARNYÚ ILONA óbecsei magyartanárnőt, a Középiskolások Művészeti Vetélkedőjének egykori főszerzőjét; valamennyien az utóbbi három évben kapták meg az Aracs-éremet.

Kedves Ünnepeltek!

A dicséretet, amelyet ma elmondhatok Önökről másoktól érdemelték ki úgy, hogy az egyszerre illeti a szerepet és a szerep betöltőjét is, s nem csupán a szerep végén, de egy-két nagy jelenet után is.

Akit most elsőként szeretnék köszönteni, sajnos betegsége miatt nem lehet közöttünk. De örülnünk kell, ha most nem is lehet velünk, hogy irodalmunk e nagy, jelentős alakja, múltunk, életünk egyik alapozó fontos

ságú úttörője, ha fáradtan, egészségben megtörten is, de itt él még közöttünk. Ezúttal azt kívánjuk: erősödjék meg, jöjjön újra közénk, hogy még sok évig hasznunk és örömünk lehessen bölcsességéből, tudásából, tiszta és világos írói ítélőképességéből s nem utolsósorban megnyerő emberi kedvességéből. Mert ILLÉS SÁNDOR író, újságíró, műfordítót ilyenek ismerjük és szeretjük.

1914. február 12-én Temerinben született. Mindössze 18 éves, amikor első verseskötete megjelenik. 1936-tól kezdve újságíró, kezdetben a zombori *Új Hírek* szerkesztője, majd a *Délvidék* főszerkesztője. A háború végén haditudósító. Rövid amerikai hadifogság után visszatér Temerinbe, de miután bizalmas értesítést kap, hogy letartóztatási parancsot adtak ki ellene, átszökik Magyarországra. Veres Péter karolja fel, s megbízásából a *Friss Újságot* szerkeszti, majd annak a kommunisták általi felszámolása után a *Szabad Szóhoz* kerül. 1950-től 1984-ig (nyugdíjba vonulásáig) a *Magyar Nemzet* című napilap főmunkatársa. 1992–1993-ban Antall József miniszterelnök javaslatára nyugdíjasként elvállalja a veszprémi *Új Hírek* napilap főszerkesztői teendőit. Jelenleg – idős kora ellenére – tárcáit gyakran hallhatjuk a Magyar Rádió hullámhosszán, illetve olvashatjuk a *Magyar Nemzetben* és az *Új Emberben*.

Illés Sándor jellegzetes műfaja a regény, valamint a tárcanovella, de ifjúkorában a *Kalanyában* és a *Hidban* lírai költéssel és faluszociográfiával is kísérletezett. Műfordítóként figyelme elsősorban a horvát irodalom felé fordult, többek között sikerrel ültette át magyar nyelvre Miroslav Krleža *Filip Latinovicz hazatérése* című regényét. Krležához egyébként személyes barátság is fűzte. Jelenleg a Horvát–Magyar Baráti Társaság elnöke. A két kultúra kapcsolatainak ápolása terén végzett áldozatos tevékenységéért Zrínyi-díjjal tüntették ki. Gazdag életművét csaknem 20 regénye, két elbeszéléskötete, egy-egy riportkönyve, szociográfiai és verseskötete, valamint össze nem gyűjtött írásainak sokasága jelzi.

Noha a második világháború végének magyardözése szülőföldjének elhagyására készítette, munkássága során mindvégig figyelemmel kísérte és kíséri az itthoni történéseket, és művei többségének tárgya, szereplőinek életszemlélete, magatartása és sorsa elválaszthatatlan a Bácskától, a Délvidéktől. Művei közül kiemelkedő jelentőségű a *Sírató* (Budapest, 1977, Szépirodalmi Kiadó), amelyben az 1944-es magyarellenes atrocitások tragikus tablóját rajzolja meg sajátos, pszi-

chológiai módszereket is felhasználó, a vallomásosságot sem nélkülöző regényírói eszközökkel.

*

Úgy véljük, hogy az Aracs-díj odaítélésével a délvidéki magyarság nem csupán Illés Sándort, hanem mindenekelőtt önmagát tiszteli meg, hiszen olyan alkotót tüntet ki, akit a „hivatalos” vajdasági magyar irodalomtörténet és kritika évtizedekig elhallgatott, a bácskai és a bánási magyar olvasók szeretetéből azonban sohasem sikerült őt kiszakítani: népszerűsége megéremelt és máig töretlen.

Hölgyeim és Uraim!

A dicséret most elsősorban illesse a szerepet. A százszor elintézett kérdések azáltal elevenülnek meg, hogy ki teszi fel azokat: nem ők méretnek újra s újra: ők mérik az embereket. Így mérték MATUSKA MÁRTON újságíró is az örök magyar kérdések, s írásai révén a délvidéki magyarságot is, amikor feltárta a negyvennégy végi, illetve negyvenöt eleji, a bácskai, bánási, baranyai és szerémségi magyarokon esett tragikus eseményeket. Adatgyűjtését azóta is folytatja. Nagy szerepe van abban, hogy Mojzes Antal feldolgozta és kiadta a Bajmokon lezajlott vérengzés eseményeit, Forró Lajos a Magyarkanizsán, Adorjánon és Martonoson, Szloboda János a Zentán, Teleki Júlia pedig a Csúrogon történeteket, és hogy – hála Sinkovics Ferenc szorgalmas kutatásának – összeállt a Szabadkán és környékén kivégzettek névsora is. Matuska Márton könyvével nem várt sikert aratott, beutazta vele a fél világot Ausztriától Ausztráliáig, épp csak idehaza hallgatott róla a kritika, mintha még mindig abban a bennultságban élt volna, mint csaknem fél évszázadon át a könyv szereplői: ne szóljunk a megtorlás borzalmairól, temessük magunkba, feledjük el. A kutató bátorsága mindnyájukénál nagyobb és határozottabb volt: ha végre lehetőség nyílott kimondani az igazságot egy szörnyű, ám mindeddig eltitkolt perben, a további hallgatás az elkövetett bűnök cinkosává züllesztene bennünket.

*

„Az ember igazolja a művet, de előbb magát kell igazolnia a művel. Nemcsak Segesvár magyarázza Petőfit, de megfordítva is” – vallja Illyés Gyula. Így igazolja Matuska Márton is minden gánccsal, váddal és bántó szóval szemben a mű, amely ha kell, immár önmagát írja.

Kedves Egybegyűlteik!

Az imént idézett Illyés Gyula egyik naplótöredéke szerint „a kultúra úgy siklik a századokon át, akár jelképe, a kígyó: ki-kibúvik bőréből”. Amit külső ismeretjelének hiszünk, ami felé már messziről tisztelettel közeledtünk, arról igazán csak a szentségtörő megtapintáskor derül ki, hogy üres bőr. Maga az eleven állat, új színben ragyogva már messze jár.

Ebben az ünnepélyes pillanatban most két olyan emberről szeretnék szólni, akik ezt a halott bőrt igyekeztek mindig gyorsan összemorzsolni, hadd haladjanak gyorsabban az utánuk jövők; ne álldogáljanak levett kalappal olyasmi előtt, amire a babona szerint rögtön rá kell hágni sarokkal. Ők mindig tudták, vagy legalábbis sejtették, hol rejtőzik az a kultúra vagy az az emberi légkör, amelyet a kultúra teremtett, amikor igéből testté lett, amikor társadalmilag is kezdte megvalósítani magát. Évtizedeken át mindent megtettek azért, hogy elhiggyük nekik, kultúra – esetükben mindenekelőtt a színházban megmutatkozó kultúra – nélkül nem élhetünk, és magunkat védjük, amikor őt féltjük. De hol is védjük? Hiszen napjainkban is csak abból tudjuk, hol kell érte harcvonalba állni, hogy látjuk az ellenséget, s nem abból, hol van a mi védeni valónk. Vagy mégsem? **HERNYÁK GYÖRGY** főrendező, tanszékvezető egyetemi tanár és **KOVÁCS FRIGYES** színművész, színházvezető mégis harcba indult, s huszonöt évvel ezelőtt közösen létrehozták a Tanyaszínházat, amely azóta is a délvidéki magyar színházi élet nélkülözhetetlen tartozéka. Minden nyáron majd egy hónapos turnét tart vidékünk színházi előadást alig vagy sohasem látó falvaiban, s így a délvidéki magyar színjátszás egyik legeredetibb kezdeményezésévé válhatott a népi, vásári színjátszás egykor igen kedvelt formáival szórakoztatva a Bácska és a Bánság magyar településeit, legeldugottabb tanyáit is. A fiatal művészekből álló társulat évről évre megújulásra képesen járja vidékünket, s hirdeti azt az elkötelezettséget, amely később újabb színházalapításokban (Tájszínház, H-group, Kosztolányi Dezső Színház) meg színházi műhelyekben (Topolyán, Szabadkán, Zentán, Újvidéken, Magyarakanizsán és máshol) teljesedhetett ki.

*

Miből fakadt ünnepeltjeinknek ma is dúsan áradó szenvedélyes tenni akarása, egészséges türelmetlensége? A művészek érzékenységgel és a nyelv titkait ismerő szakemberek értelmével ugyanis jól tudják,

hogy mennyire fontos lehet a közösséget igénylő és a közösséget teremtő színház egy kisebbségi létbe kényszerült közösség fennmaradásában. Érdemük, hogy világosan látták, s ma is vallják, csak az egész nemzeti közösségünkre hatni képes mozgalommal érhető el ez a nemes célkitűzés.

Kedves Barátaink!

MSGR. TIETZE JENŐ 1938. december 5-én született Nagybecskerekén. Ott is szentelték pappá 1963. december 8-án. Előbb szülővárosában volt káplán (1964), majd Versecen (1965) majd ismét Nagybecskerekén (1967), ahol 1974 óta plébános, püspöki tanácsadó (1983), 1988-tól általános helynök, 1989-től pedig pápai prelátus.

Tietze Jenő római katolikus prelátus, a Bánság szívében tevékenykedik, Nagybecskerekén, a püspöki székhelyen. Az ő áldásos munkásságát nem egy kiemelkedő esemény jellemzi, hanem egy több évtizedes, serény munkával betöltött folytonosság, amely főképpen három területre terjed ki: lelkesi tevékenységére, az egyházi vagyon védelmére, valamint humanitárius munkájára. Az utóbbi évtizedek társadalmi forgatagában Tietze Jenő a nagybecskereki parókia élén állt, és a szövevényes helyzetekben is azon fáradozott, hogy megőrizze, védje és a lehetőségekhez mérten felújítsa az egyházi épületeket, kegyhelyeket.

Jelentős és dicséretes továbbá az a tevékenysége, amit mint a Máltai Szeretetszolgálat lelki vezetője látott el a humanitárius csomagosztásoknál. Sok bánási rászoruló részesült eddig a nagybecskereki parókian ingyen gyógyszeradományban vagy más segélycsomagban. E cseppet sem könnyű munkát Tietze prelátus úr felügyelte, koordinálta, a csomagok kirakodásától kiosztásukig. Ez gyakran egész napos elfoglaltságot, szervezést, munkát vett igénybe. Sokan hálásak neki azért, hogy a mögöttünk maradt nehéz években, a nincstelenséggel küszködőkön tudott segíteni, valamint tudott nyújtani a rászorulóknak. Hiszen a közelmúltban voltak időszakok, amikor a bánási magyarság (de természetesen a többi rászoruló is) nem is remélhetett máshonnan segítséget, csak a nagybecskereki plébániától, amely valójában a külföldi segélyelosztás fontos bánási központja volt (és maradt). Sokan álltak ott sorban naphosszat segélyért várva, és sokan kaptak is! Ezt évek múltán sem felejtik el az emberek, akiknek akkor igen nagy szükségük volt arra a bizonyos kis élelmiszercsomagra.

*

Most, hogy úgy tűnik, immár magunk mögött hagytuk e nehéz éveket, nem maradhat meghálálatlan azoknak az odaadó, szerény embereknek a munkája, akik a bánáti rászorulókon a legsúlyosabb időkben segítettek. Éppen ezért, azaz sok fáradozásáért, értékes humanitárius munkájáért tüntetjük ki msgr. Tietze Jenőt Aracs-éremmel.

Kedves Hallgatóság!

„A történelem úgy nevel, hogy néha kezdőket állít hatalmas feladat elé; rendezésében az az izgató, hogy eladdig dilettánsokra bíz óriási szerepet; így vizsgáztatja őket, így ad nekik helyet egy csapásra a *csillagok* soraiban...” (Illyés Gyula). Ilyen feladat nehezedett Vajda János tornatanárra is azzal, hogy 1946-ban Aracson, a „Magyar utcában” megszületett, hiszen

gyermekként már a Pusztatemplom vonzáskörébe került, amely azóta sem engedte el. Három évvel ezelőtt megalakította az Aracs Pusztatemplom Műemlékvédő Társaságot azzal a céllal, hogy támogatókat toborozzon a Pusztatemplom megmentésére, amely vallomása szerint „az itteni fogyatkozó magyarság zászlóhordozója, jelképe, szeme fénye, melyet meg kell vigyázni a következő nemzedékek részére. Segélykiáltó szavunkat meg kell hallaniuk az arra illetékes személyeknek, mert ha nem, akkor a Pusztatemplommal együtt el fogunk tűnni erről a vidékről”.

*

Ezt a kapott feladatot Vajda János hallatlan bátorsággal, szívóssággal és kitartással igyekszik ellátni, küldetését segítse ez a kitüntetés is.

Szabadka, 2002. szeptember 13.

* Elhangzott az Aracs Társadalmi Szervezet 2002. évi díjkiosztó ünnepségén

A díjazottak